

SANT GENÍS D'ARLÉS

i l'extensió del seu culte a Catalunya

Fa cosa de cinc anys, quan assajava els meus primers passos en el camí de la història, va venir-me ocasionalment a les mans un treball del senyor Pelai Negre i Pastell sobre la vila de Torroella i els seus antics senyors feudals. Ell fou causa d'un carteig amb el Sr. Pelai, car dits nobles, els Santa Eugènia-Torroella, eren originaris del terme del castell de Taradell, arredoçat entorn a la meua vila natal, on tenien el seu casal i dominis. El Sr. Pelai va deixar constància d'aquesta amistat i relació en un dels números anteriors d'aquesta magnífica publicació. Fou aleshores quan va començar el meu interès i estimació per totes les coses de Torroella.

Un parell d'anys més tard, exactament el 3 d'octubre de 1959, amb motiu de portar a terme les enquestes lingüístiques complementàries de l'*Atlas Lingüístic de Catalunya* de Mons. Antoni Griera, en curs de publicació, vaig fer el meu primer sojorn a Torroella curt però profitós. La persona amb qui vaig portar a terme l'enquesta fou En Pere Castells, a qui coneixia i estimava ja per les seves qualitats artístiques i literàries reflexades en els llibres de Festa Major. Aquesta fou la causa que es nués entre els dos una bona amistat de la que m'ha pervingut l'invitació a col·laborar en aquestes planes que considero un alt exponent de la cultura i esperit torroellenc.

Amant de la història i testimonis del passat, vaig trobar-me tot seguit embolcallat pel clima medieval i llegendari que emana la vila: la presència altriva del castell, les torres i portals de les velles muralles, les façanes armonioses i severes de les antigues cases senyorials... tots contribueixen en persuadir al viatger de la noblesa i rancior de la vostra vila. En especial va impressionar-me la magnífica església parroquial i el trobar en ella un amable conegut: Sant Genís d'Arlés, el vostre patró.

Des d'aleshores Torroella s'em va fer més íntima i propera, car, precisament en aquelles dates, estava espigolant notícies i recopilant testimonis sobre Sant Genís, patró també de Taradell, que varen acabar dos mesos més tard de la meua vinguda a Torroella amb una visita a Arlés del Ròdan per seguir les traces del martiri, culte i relíquies del Sant.

D'aquí prové l'origen d'aquestes ratlles dedicades al patró comú en honor del qual es celebra la Festa Major. Són un simple tast de notes més àmplies vàries d'elles publicades anteriorment en revistes de la comarca vigatana i d'altres en curs d'estudi.

* * *

Les notícies sobre la vida de Sant Genís són breus i escasses, sobre tot la cronologia, però la seva existència és indubtable, cosa que no passa amb molts altres sants antics que la crítica històrica redueix a desdoblements d'altres sants, mixtificacions populars o plastificació de llegendes. Els testimonis arqueològics conservats a Arlés, tan al costat de la Trinquetaille, on el Sant sofrí el martiri, com als Aliscamps, on fou més tard traslladat el seu cos, són irrefutables, així com les velles mencions històriques.

Genís era un jove escrivà o notari del tribunal imperial. Arlés tenia aleshores la consideració de capital imperial de la Gàl·lia. Al temps d'una persecució refusà de signar l'edicte persecutori contra els cristians car ell era catecumen o sigui que es preparava pel baptisme. Perseguit com a cristià logrà amagar-se algun temps en espera de rebre el baptisme, però essent descobert travessà nadant el Ròdan per escapar als perseguidors. Essent pres a l'altra banda del riu fou decapitat allà mateix servint-li el martiri de baptisme.

La data de la mort és desconeguda car la *Passió Genesii Arelatensis* que ens ha conservat el recit del martiri, atribuïda a un bisbe de nom Paulí, data del segle V i no precisa res; s'ha suposat si seria en una persecució d'entorn a 250, però els Bollandistes i altres autors proposen com a dates més probables l'any 303 en la persecució de Dioclecià o en la de 308 en que Maximilià Herculeu intentà reprendre a Arlés la direcció de l'imperi que abans havia abdicat.

Els testimonis literaris i arqueològics del culte i devoció a Sant Genís s'acumulen al llarg dels segles: Prudenci, el gran poeta llatí, espanyol, nat en 348, canta la glòria d'Arlés per posseir el màrtir Genís (*Peristephanon*, IV, 35), a Arlés hi han vestigis d'esglésies dedicades a ell des del segle IV, Sant Hilari d'Arlés, bisbe de la ciutat, que vivia a mig segle V, descriu el miracle del Ròdan del que ell fou testimoni, quan el pont que atravessava el riu va ensorrar-se pel pes de la massa de fidels que acudia a celebrar la festivitat del Sant i visitar la seva tomba, Gregori de Tours, 539-594, explica que St. Genís fou martiritzat sota una morera que des d'aleshores esdevingué miraculosa i de gran veneració entre els fidels (*In gloria Martyrum*, c. 67 i 68) i exposa com moltes esglésies entre elles la catedral de Narbona, es gloriaven de posseir relíquies seves, des d'aleshores moltes esglésies li són dedicades a tota la França i fins a la Bèlgica..., i en especial la litúrgia espanyola mossaràbiga l'incluí dintre el seu martirologi, extenent el seu culte a l'Espanya.

Una altra mostra de la devoció són els desdoblements de personalitat que es varen fer entorn al nostre patró. Són un fet típic de l'isolament i ingenuïtat de la pietat de l'alta Edat mitja i un exponent de la ràpida extensió de les relíquies del màrtir. L'afany de tenir un sant propi feu que moltes localitats que posseïen relíquies o un culte especial a Sant Genís consideressin com a natural del lloc al Sant i creessin llegendes per a substituir les «vides» que mai

Església Parroquial de Sant Genís.

havien existit, per això dintre els martirologis locals i fins en el romà hi entraren altres Sants Genís que mai han existit en la realitat i que es confonen amb el Sant Genís d'Arlés. Els principals són: a França Sant Genís de Thiers i Sant Genís de Bigorre, a Roma el popular Sant Genís, Comediant, de culte extès a Catalunya, si bé sortosament es celebra el mateix 25 d'agost, a Espanya Sant Genís de Cartagena, a Portugal Sant Genís de Lisboa...

Varis testimonis permeten d'assegurar que el culte de Sant Genís entraria a Espanya i per tant a les nostres comarques abans de la reconquesta, en l'època mossaràbiga en que el Sant era celebrat al nostre país amb ofici i himnes propis, amb tot la manca total de documentació no permet cap precisió. Es aquest un fet important que no autoritza a afirmar massa depressa una importació directe del culte de la França o Provença per a volguer precisar així l'origen dels repobladors dels comtats de la Marca com alguns historiadors o erudits han fet, al contrari historiadors especialitzats com l'abbé E. Griffe, que ha estudiat les advocacions de Sant Genís al país d'Aude, sospita que en dir país, tan proper a Arlés, el culte del Sant no fou extès per la proximitat sinó per l'admissió en dites comarques de la litúrgia mossaràbiga.

Historiadors i filòlegs han pres en compte l'estudi de les advocacions de Sants com a titolars i denominadors de lloc per a treure'n conclusions a voltes un xic precipitades.

Un estudi hagiotopeonímic portugués de Josep M.ª Piel remarca dos nuclis de devoció o d'extensió del culte de Sant Genís en la Península Ibèrica: la Galícia i Portugal d'un costat, i Catalunya de l'altre. En xifres arrodonides el primer nucli conté una trentena de topònims derivats de Sant Genís: *São Gens*, *Sangués*, *San Genjo*, *Guizo* o *San Ginés*, i el segon solament cinc localitats que conserven el topònim: *Sant Genís*. Cal però precisar que el culte de Sant Genís és molt més extès a Catalunya, segons tot seguit es detallarà, i que la manca de crítica històrica sobre els motius que han fet conservar o desaparèixer un nom de Sant com a topònim, desvirtuen les conclusions de molts treballs com el de Piel.

* La documentació més vella sobre les primeres esglésies del nostre país i els seus titulars comença a mig segle IX, i des d'aleshores Sant Genís s'hi troba citat amb freqüència. *

Les terres gironines són sens dubte les més riques en testimonis de culte al Sant. El primitiu monestir d'Amer, existent des de 830, estava dedicat a St. Medir i a Sant Genís i segurament ho serien també altres primitives esglésies avui desaparegudes o que han canviat de titular; en l'actualitat li resten dedicades encara almenys deu parròquies dintre el bisbat: Casavells, Cervià, Desprach, Monells, Orriols, Palafolls, Palol de Fluvià, Queralps, Sacosta i Torroella de Montgrí, i tal volta alguna altra capella que desconeixem.

Els bisbats de Barcelona i Vic segueixen en proporció. A Barcelona Sant Genís és titular de sis parròquies: Agudells, Ameilla del Vallés, Pachs, Palau de Plegamans, Torroellas de Foix i Vilasar de Dalt, i antigament en tindrà varies d'altres car solament en el precepte donat pel rei Lluís de França al bisbe Frodoí de Barcelona en 878 s'esmenta Sant Genís del Fai, capella avui desapareguda, i l'església de Santa Eulàlia i Sant Genís, que sembla poder-se identificar amb l'actual església de Santa Eulàlia de Tapióles. A Vic

hi ha encara les esglésies i parròquies de Sant Genís de Carauil, sa Devesa, Jorba, Orís, del Pi al Llusanès i de Taradell, i el record d'altres antigues capelles o sufragànies a Corcó i a Seva.

La manca d'una llista nominal d'esglésies d'Urgell no ens permet saber la xifra exacta a aquest bisbat on Sant Genís ha tingut almenys cinc esglésies dedicades a ell, a Solsona sols una a Gavarrós, i de manera que hom es va apropant a la Catalunya occidental o nova, Lleida, Tarragona i Tortosa, repoblada al segle XII, es van perdent les traces fins a ésser impossible trobar un sol testimoni del seu culte.

La repartició geogràfica dels llocs on és venerat el nostre patró, a desgrat de no posseir una llista exhaustiva, demostra una evident influència ultrapirenaica, com es comprova examinant solament el Rosselló d'on es coneixen un mínim de nou esglésies encapçalades per la famosa de Sant Genís les Fonts existent en 819.

L'explicació més òbvia cal cercar-la en la procedència dels repobladors dels nostres primitius comtats, gent del país gods o *hispani*, refugiats a la França, i gent originària de la pròpia França, no pas forçosament originaris de la Provença, que varen portar amb ells la devoció al Sant propagada per la litúrgia hispana-mossaràbiga que ells professaven i que, qui sap si varen trobar al país les traces de velles esglésies que guardaven encara un record de l'antic patronatge del màrtir d'Arlés?

Els pobles que conserven encara el patronatge del Sant provençal tenen evidentment en ell un títol d'antiguetat i prestància, però de retop sobre tots els seus fills en recau l'obligació de mantenir-lo i fomentar-lo per fer-nos dignes de l'heritatge històric de les generacions passades.

ANTONI PLADEVALL, prev.

Lovaina (Bèlgica), 20 maig 1962.

BIBLIOGRAFIA

ABADAL, RAMON D'. — «*Catalunya Carolingia*», Vol. II. «*Els Diplomes carolingis a Catalunya*», Part I. Barcelona, 1926-1950

ACTA SANCTORUM... , pels PP. Bollandistes. Agost, Vol. V. París 1868. Dia 25 d'agost.

DELEHAYE, HIPPOLITE, S. J. — «*Les légendes hagiographiques*» Bruxelles 1905, pp. 137.

GRIERA, ANTONI, MONS. — «*Nombres de Santo y de lugar de la diócesis de Barcelona*». Bol. Dialect. española. — B. D. E. XXVI. (1942-1943) Barcelona, 1949.

» » «*Nombres de santo y de lugar de la diócesis de Solsona*». B. D. E. XXVIII. (1946-1947). Barcelona, 1950.

» » «*Nombres de santo y de lugar de la diócesis de Gerona*». B. D. E. XXIX. (1948-1949). Barcelona, 1951.

» » «*Nombres de santo y de lugar de la diócesis de Vich*». B. D. E. XXXVI. Barcelona 1960, pp. 7-36.

GRIFFE, ELIES, ABBÉ. — «*Histoire religieuse des anciens pays de l'Aude*», Tom. I. París, 1933, pp. 178-179.

» » «*La Gaule chretienne à l'époque romaine*». Vol. I. Paris-Toulouse, 1947, pp. 106-111.

MARSA, FRANCESC. — «*La Hagiografia en la toponímia de la Marca Hispánica*». Memorias del VII Congreso Int. de Linguística romana, B. D. E. XXXIII, Barcelona, 1959, pp. 505-515.

PIEL, JOSEP M.^a — «*Os nomes dos Santos tradicionais hispanicos na toponímia peninsular*». BIBLOS, Vols. XXV-XXVI. Coimbra, 1949-1950, pp. 284-285